

ELHUYAR
edizioak

Carmen Asurabarrena Iraola

ANATOMIA ETA BIOLOGIA ZELULARRA

Unibertsitatea

AURKIBIDEA

Hitzaurrea	xiii
1 Sarrera	1
1.1 AnATOMIAREN DEFINIZIOA	3
1.2 POSIZIO ANATOMIKOA	3
1.3 PLANO ANATOMIKOAK	4
1.4 EBAKIDURA ANATOMIKOAK	4
1.5 ERLAZIO-TERMINOAK	5
1.6 GORPUTZEKO BARRUNBEAK	6
1.7 GORPUTZEKO GUNEAK	7
1.8 ABDOMENEKO ETA SABELPEKO GUNE ESPEZIFIKOAK	7
1.9 GORPUTZAREN OSAGAIAK	8
2 ZITOLOGIA	9
2.1 ZELULA EUKARIOTOAREN EGITURA	11
2.1.1 Mintz plasmatikoa.....	11
2.1.2 Zitoplasma	12
2.1.3 Nukleoa	16
2.2 ZIKLO ZELULARRA	19
2.2.1 Interfasea	19
2.2.2 Mitozia	19
2.2.3 Meiosis	20

3	Histologia.....	21
3.1	Ehunak: definizioa eta sailkapena.....	23
3.2	Epitelio-ehuna	23
3.2.1	Gaineztatze-epitelioak.....	25
3.2.2	Guruin-epitelioak.....	27
3.2.3	Epitelioen nutrizioa.....	27
3.3	Ehun konektiboa	28
3.3.1	Ehun konektibo orokorra.....	28
3.3.2	Kartilago-ehuna.....	31
3.3.3	Hezur-ehuna.....	32
3.3.4	Odola	34
3.3.5	Linfa.....	35
3.3.6	Ehun hematopoietikoa	36
3.4	Muskulu-ehuna	36
3.4.1	Muskulu-ehun ildaskatu borondatezkoa edo eskeletikoa...	37
3.4.2	Muskulu-ehun ildaskatu ez-borondatezkoa edo bihotzekoa	39
3.4.3	Muskulu-ehun ez-ildaskatu ez-borondatezkoa edo leuna ..	39
3.5	Nerbio-ehuna.....	40
3.5.1	Neurona	40
3.5.2	Sinapsiak	42
3.5.3	Nerbio-ehun motak	43
3.5.3.1	<i>Nerbio-sistema zentraleko nerbio-ehuna.....</i>	<i>43</i>
3.5.3.2	<i>Nerbio-sistema periferikoko nerbio-ehuna .....</i>	<i>45</i>
4	Enbriologia orokorra	49
4.1	Garapenaren lehen astea.....	51
4.1.1	Ernalketa.....	51
4.1.2	Segmentazioa	51
4.1.3	Blastozistoaren eraketa	51
4.2	Xafla bikoitzeko hozi-diskoa (garapenaren bigarren astea)	52
4.2.1	Garapenaren zortzigarren eguna	52
4.2.2	Garapenaren bederatzigarren eguna	52
4.2.3	Garapenaren hamaikagarren eta hamabigarren egunak..	53
4.2.4	Garapenaren hamahirugarren eguna.....	53
4.3	Hiru xaflako hozi-diskoa (garapenaren hirugarren astea)	54
4.3.1	Hozigeruza mesodermikoaren eraketa	54
4.3.2	Notokordaren eraketa	55

4.3.3	Hozidiskoaren hazkuntza	56
4.3.4	Trofoblastoaren garapena	56
4.4	Enbrioi-fasea (laugarren astetik zortzigarren asteraino)	57
4.4.1	Ektodermoaren eratorriak	57
4.4.2	Mesodermotik eratorritako egiturak	58
4.4.3	Endodermoaren eratorriak	59
4.4.4	Enbrioiaren itxura garapenaren bigarren hilabeteen	60
4.5	Umeki- edo fetu-garaia (3. hilabetetik jaio arte)	61
4.5.1	Umekiaren garapena	61
4.5.2	Gertatutako aldaketak, hilabeteen arabera	62
4.6	Fetuaren mintzak eta karena	64
4.6.1	Korion hostotsua eta dezidua basala	64
4.6.2	Karenaren egitura	65
5	Genetika	67
5.1	Genetika molekularra	69
5.1.1	DNAREN eta RNAREN egitura	69
5.1.2	DNAREN kokapena zelulan	70
5.1.3	DNAREN erreplikazioa	71
5.1.4	DNAREN transkripzioa eta RNAREN sintesia	71
5.1.5	Kode genetikoak	73
5.1.6	Mezu genetikoaren itzulpena eta proteinen sintesia	73
5.1.7	Geneen espresioaren erregulazioa	73
5.2	Herentzia eta karaktereen transmisioa	74
5.2.1	Kontzeptu orokorrak	74
5.2.2	Mendelen legeak	75
5.2.3	Herentzia gizakiotan	75
5.2.4	Herentzia autosomiko gainartzailea	76
5.2.5	Herentzia autosomiko azpirakorra	76
5.2.6	X kromosomari loturiko herentzia gainartzailea	76
5.2.7	X kromosomari loturiko herentzia azpirakorra	77
5.2.8	Y kromosomari loturiko herentzia	77
5.3	Alterazio kromosomikoak gizakiotan	77
5.3.1	Kopuruzko alterazio kromosomikoak	77
5.3.2	Egiturazko alterazio kromosomikoak	78
6	Larruazala eta larruazalaren eranskinak	79
6.1	Larruazala	81
6.1.1	Larruazalaren egitura	82

6.1.1.1	<i>Epidermisa</i>	83
6.1.1.2	<i>Dermisa</i>	84
6.1.1.3	<i>Hipodermisa</i>	85
6.2	Larruazalaren eranskinak edo fanerak	85
6.2.1	Azazkalak	85
6.2.2	Ileak.....	86
6.2.3	Bilgor-guruinak edo sebo-guruinak.....	87
6.2.4	Izerdi-guruinak	87
6.2.5	Ugatz-guruinak	88
6.3	Larruazaleko odol-hodiak eta nerbioak	89
7	Hezurak	91
7.1	Bizkarrezurra edo errakia	95
7.1.1	Ornoen ezaugarri orokorrak.....	95
7.1.2	Gune bakoitzeko ornoen ezaugarri bereziak.....	96
7.1.2.1	<i>Lepaornoak</i>	96
7.1.2.2	<i>Bizkar-ornoak</i>	97
7.1.2.3	<i>Gerri-ornoak</i>	97
7.1.3	Zenbait ornoren ezaugarri bereziak.....	98
7.1.3.1	<i>Atlasa</i>	98
7.1.3.2	<i>Axisa</i>	98
7.1.3.3	<i>Seigarren lepaornoa</i>	99
7.1.3.4	<i>Zazpigarren lepaornoa</i>	99
7.1.3.5	<i>Lehen bizkar-ornoa</i>	99
7.1.3.6	<i>Hamargarren bizkar-ornoa</i>	99
7.1.3.7	<i>Hamaikagarren eta hamabigarren bizkar-ornoak</i>	100
7.1.3.8	<i>Bosgarren gerri-ornoa</i>	100
7.1.4	Errain-hezurra edo sakroa.....	100
7.1.5	Kokzixa.....	101
7.1.6	Bizkarrezurraren kurbadurak.....	102
7.2	Burezurra	102
7.2.1	Garezurreko hezurrak.....	102
7.2.1.1	<i>Kopeta-hezurra</i>	103
7.2.1.2	<i>Etmoides hezurra</i>	104
7.2.1.3	<i>Esfenoide hezurra</i>	105
7.2.1.4	<i>Hezur okzipitala</i>	106
7.2.1.5	<i>Hezur parietala</i>	108
7.2.1.6	<i>Hezur tenporala</i>	109
7.2.1.7	<i>Hezur wormianoak</i>	111
7.2.2	Aurpegiko hezurrak.....	111
7.2.2.1	<i>Goiko masailzurra</i>	111
7.2.2.2	<i>Hezur zigomatikoa</i>	112

7.2.2.3	<i>Sudur-hezurak</i>	113
7.2.2.4	<i>Ungisa edo malko-hezurra</i>	114
7.2.2.5	<i>Ahosabai-hezurak</i>	114
7.2.2.6	<i>Beheko kometea</i>	115
7.2.2.7	<i>Bomerra</i>	116
7.2.2.8	<i>Beheko masalezurra</i>	116
7.3	Hioide hezurra	118
7.4	Bularrezurra	118
7.5	Saihets-hezurak eta saihets-kartilagoak	119
7.6	Goiko gorputz-adarretako hezurak	120
7.6.1	Sorbaldako hezurak.....	121
7.6.1.1	<i>Klabikula</i>	121
7.6.1.2	<i>Omoplatoa</i>	121
7.6.2	Besoko hezurra edo humero hezurra.....	122
7.6.3	Besurreko hezurak.....	123
7.6.3.1	<i>Kubitu hezurra</i>	123
7.6.3.2	<i>Erradio hezurra</i>	124
7.6.4	Eskuko hezurak.....	125
7.6.4.1	<i>Karpo-hezurak</i>	125
7.6.4.2	<i>Metakarpo-hezurak</i>	125
7.6.4.3	<i>Hatzetako hezurak</i>	126
7.7	Beheko gorputz-adarretako hezurak	126
7.7.1	Aldakako hezurra edo hezur koxala edo hezur pelbikoa... ..	127
7.7.2	Izterreko hezurra edo femur hezurra.....	128
7.7.3	Zangoko hezurak.....	129
7.7.3.1	<i>Errotula hezurra edo patela</i>	129
7.7.3.2	<i>Berna-hezurra</i>	130
7.7.3.3	<i>Perone hezurra</i>	130
7.7.4	Oineko hezurak.....	131
7.7.4.1	<i>Tartsoko hezurak</i>	131
7.7.4.2	<i>Metatartsoko hezurak</i>	131
7.7.4.3	<i>Behatzetako hezurak</i>	132
7.8	Hezur sesamoideoak	132
8	Artikulazioak	133
8.1	Sinartrosiak edo artikulazio finkoak	135
8.1.1	Sinkondrosiak.....	135
8.1.2	Sinfibrosiak.....	135
8.2	Anfiartrosiak edo artikulazio erdimugikorak	136
8.3	Diartrosiak, artikulazio mugikorak edo sinobiadunak..	136
8.4	Bizkarrezurraren artikulazioak	140
8.4.1	Bizkarrezurreko ornoen arteko artikulazioak.....	140

8.4.2	Zenbait ornoren arteko artikulazio bereziak: lehen bi lepaornoen arteko artikulazioa.....	141
8.4.3	Bizkarrezurraren eta burezurraren arteko artikulazioak	142
8.5	Burezurreko artikulazioak	143
8.5.1	Beheko masailezurraren eta hezur tenporalaren arteko artikulazioa.....	143
8.6	Toraxeko artikulazioak.....	144
8.6.1	Saihets-hezurren eta bizkarrezurraren arteko artikulazioak	144
8.6.2	Saihets-hezurren eta saihets-kartilagoen arteko artikulazioak	145
8.6.3	Saihets-kartilagoen eta bularrezurraren arteko artikulazioak	145
8.6.4	Saihets-kartilagoen arteko artikulazioak	145
8.6.5	Bularrezurraren piezen arteko artikulazioak	145
8.7	Goiko gorputz-adarretako artikulazioak	146
8.7.1	Sorbaldako hezurren artikulazioak.....	146
8.7.2	Besoaren eta sorbaldaren arteko artikulazioa edo artikulazio eskapulohumerala.....	148
8.7.3	Besurrearen eta besoaren arteko artikulazioa edo ukondoko artikulazioa	148
8.7.4	Besurreko hezurren arteko artikulazioak edo artikulazio erradiokubitalak.....	149
8.7.5	Eskuaren eta besurrearen arteko artikulazioa edo eskumuturreko artikulazioa	150
8.7.6	Eskuko artikulazioak.....	151
8.8	Beheko gorputz-adarretako artikulazioak.....	153
8.8.1	Hezur koxalaren artikulazioak	153
8.8.2	Izterraren eta hezur koxalaren arteko artikulazioa, edo artikulazio koxofemoral edo aldakako artikulazioa.....	155
8.8.3	Belauneko artikulazioa, edo zangoaren eta izterraren arteko artikulazioa	155
8.8.4	Zangoko hezurren arteko artikulazioak edo artikulazio tibioperoneoak.....	156
8.8.5	Oinaren eta zangoaren arteko artikulazioa, edo orkatilako artikulazioa	157
8.8.6	Oineko artikulazioak	157
9	Muskulu eskeletikoak	161
9.1	Ezaugarri orokorrak.....	163
9.2	Buruko muskuluak.....	164

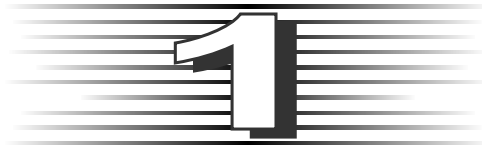
9.2.1 Muskulu murtzikatzaileak	164
9.2.2 Buruko larruazal-muskuluak edo mimikaren muskuluak....	165
9.3 Lepoko muskuluak.....	167
9.3.1 Lepoko alboko muskuluak	168
9.3.2 Hioide hezuraren guneko muskuluak	169
9.3.3 Lepoko ornoaurreko muskuluak	170
9.4 Lepoaren atzealdeko eta gorputz-enborraren atzealdeko muskuluak	171
9.4.1 Gerri-bizkar-lepoetako azaleko muskuluak	171
9.4.2 Garondoko muskuluak	172
9.4.3 Orno-ildoetako muskuluak edo bizkarrezurreko muskuluak.....	173
9.4.4 Ornoen zeharkako apofisien arteko muskuluak	174
9.4.5 Ornoen arantza-antzeko apofisien arteko muskuluak eta arantza-muskuluak	174
9.4.6 Kokzixeko muskuluak.....	174
9.5 Toraxeko muskuluak.....	174
9.5.1 Aurre-alboko muskuluak	174
9.5.2 Saihetsaldeko muskuluak	175
9.6 Abdomeneko muskuluak.....	176
9.6.1 Abdomeneko aurre-alboko muskuluak	176
9.6.2 Abdomenaren atzealdeko muskuluak edo muskulu ileolunbarrak	179
9.6.3 Abdomenaren goialdeko muskulua edo diafragma	180
9.7 Goiko gorputz-adarretako muskuluak.....	180
9.7.1 Sorbaldako muskuluak.....	180
9.7.2 Besoko muskuluak.....	181
9.7.3 Besaurreko muskuluak.....	182
9.7.4 Eskuko muskuluak	185
9.8 Beheko gorputz-adarretako muskuluak	187
9.8.1 Pelbiseko muskuluak.....	188
9.8.2 Izterreko muskuluak.....	189
9.8.3 Zangoko muskuluak	191
9.8.4 Oineko muskuluak	194
10 Nerbio-sistema	197
10.1 Nerbio-sistema zentrala	199
10.1.1 Orno-muina eta bizkarrezur-nerbioen erroak.....	199
10.1.1.1 Kanpo-egitura.....	199
10.1.1.2 Barne-egitura.....	200

10.1.2 Orno-muinaren meningeak	202
10.1.3 Entzefaloaren enborra	203
10.1.3.1 Kokapena eta zatiak	203
10.1.3.2 Kanpo-egitura	203
10.1.3.3 Barne-egitura	205
10.1.4 Zerebeloa	208
10.1.4.1 Kanpo-egitura	208
10.1.4.2 Barne-egitura	209
10.1.5 Garuna	211
10.1.5.1 Kanpo-egitura	211
10.1.5.2 Barne-egitura	213
10.1.6 Entzefaloko meningeak	216
10.1.7 Likido zefalorrakideoaren ekoizpena eta zirkulazioa	216
10.2 Nerbio-sistema periferikoa	217
10.2.1 Garezur-nerbioak	218
10.2.2 Bizkarrezur-nerbioak	222
10.2.3 Nerbio-sistema begetatiboa edo autonomia	223
10.3 Sentikortasunaren hartzaileak	226
10.3.1 Sentikortasun orokorraren hartzaileak	226
10.3.2 Sentikortasun bereziaren hartzaileak	228
10.3.2.1 Dastamenaren hartzaileak	228
10.3.2.2 Usaimenaren hartzaileak	228
10.3.2.3 Ikusmenaren hartzaileak	229
10.3.2.4 Entzumenaren eta orekaren hartzaileak	236
11 Sistema endokrinoa	243
11.1 Hipofisia edo guruin pituitararioa	245
11.2 Hipotalamoa	247
11.3 Guruin pineala edo epifisia	247
11.4 Tiroide guruina	248
11.5 Paratiroide guruinak	248
11.6 Giltzurrun gaineko guruinak edo guruin adrenalak ..	249
12 Sistema kardiobaskularra	251
12.1 Sarrera	253
12.2 Bihotza	255
12.2.1 Bihotzaren kanpo-morfologia	257
12.2.2 Bihotzaren barne-morfologia	258
12.2.3 Bihotzeko garraio-sistema	260
12.2.4 Bihotzeko arteriak	261
12.2.5 Bihotzeko zainak	262

12.3 Arteriak.....	263
12.3.1 Arterien egitura	264
12.3.2 Arterien sailkapena	264
12.4 Kapilarrak	274
12.5 Zainak.....	274
12.5.1 Zainen egitura	274
12.5.2 Zainen sailkapena	276
12.6 Sistema linfatikoa.....	283
12.6.1 Hodi linfatikoak	283
12.6.2 Organo linfatikoak.....	284
13 Arnas sistema.....	289
13.1 Sudurra eta sudur-barrunbeak.....	291
13.2 Faringea.....	292
13.3 Laringea.....	293
13.4 Trakea.....	297
13.5 Bronkio-zuhaitza	297
13.5.1 Bronkio-zuhaitzaren egitura.....	299
13.5.2 Albeoloen egitura.....	300
13.6 Birikak	301
13.7 Pleura	302
13.8 Mediastinoa	302
14 Digestio-sistema	305
14.1 Ahoa eta listu-guruinak	307
14.1.1 Aho-barrunbearen hormak.....	307
14.1.2 Mihia	309
14.1.3 Hortzak.....	310
14.1.4 Listu-guruinak.....	311
14.2 Faringea.....	312
14.3 Digestio-hodiaren egitura histologiko orokorra.....	314
14.3.1 Mukosa.....	314
14.3.2 Azpimukosa.....	315
14.3.3 Muskulu-geruza.....	315
14.3.4 Kanpoko geruza.....	315
14.4 Hestegorria	316
14.5 Urdaila	317
14.6 Heste meharra.....	319
14.6.1 Duodenoa	320
14.6.2 Jejunoa eta ileona.....	320
14.7 Heste lodia.....	321

14.8 Gibela	324
14.8.1 Gibelaren egitura	325
14.8.2 Behazun-xixkua	326
14.9 Pankrea.....	327
14.9.1 Pankrea exokrinoaren egitura.....	327
14.9.2 Pankrea endokrinoaren egitura	328
14.10 Peritoneoa	328
15 Gernu-sistema	329
15.1 Giltzurrunak.....	331
15.2 Ureterrak	335
15.3 Maskuria	336
15.4 Uretra	338
15.4.1 Gizonezkoen uretra.....	338
15.4.2 Emakumezkoen uretra	340
16 Gizonezkoen ugaltze-sistema.....	341
16.1 Barrabilak eta epididimoa	343
16.1.1 Barrabilaren eta epididimoaren egitura.....	344
16.1.2 Barrabilen poltsak.....	345
16.2 Hodi deferentea.....	346
16.3 Semen-xixkuak edo semen-besikulak	348
16.4 Hodi eiakulatzaileak.....	348
16.5 Prostata	348
16.6 Cowperren guruinak	349
16.7 Zakila.....	349
16.8 Gizonezkoen perineoa.....	351
17 Emakumezkoen ugaltze-sistema	353
17.1 Obulutegiak	355
17.2 Falopioren tronpak.....	357
17.3 Umetokia	359
17.4 Bagina	361
17.5 Kanpoko ugaltze-organoak edo bulba	361
17.6 Emakumezkoen perineoa	364
Bibliografia	365

Sarrera

1.1 ANATOMIAREN DEFINIZIOA

1.2 POSIZIO ANATOMIKOA

1.3 PLANO ANATOMIKOAK

1.4 EBAKIDURA ANATOMIKOAK

1.5 ERLAZIO-TERMINOAK

1.6 GORPUTZEKO BARRUNBEAK

1.7 GORPUTZEKO GUNEAK

1.8 ABDOMENEN ETA SABELPEKO GUNE ESPEZIFIKOAK

1.9 GORPUTZAREN OSAGIAK

1.1 ANATOMIAREN DEFINIZIOA

Bizidunen egitura aztertzen duen zientzia da anatomia. Giza anatomia, beraz, giza gorputzaren egitura aztertzen duen zientzia da.

Edukien arabera edo azterketa-metodoaren arabera, zenbait kategoria berezitan sailkatu dezakegu:

ANATOMIA MAKROSKOPIKOAK giza begiez baliatuz soilik aztertzen ditu giza gorputzaren egiturak.

ANATOMIA MIKROSKOPIKOAK edo HISTOLOGIAK mikroskopiaoren bidez aztertzen ditu giza gorputzaren egiturak.

HISTOKIMIKAK teknika mikroskopikoak eta biokimikoak konbinatuz egiten du giza gorputzeko egituren azterketa.

GARAPENAREN ANATOMIAK sorkuntzatik helduaren itxura hartzen duen arte aztertzen du giza gorputzaren egitura. Sorkuntzatik jaiotzara bitarteko zatia aztertzen duen zientzia ENBRIOLOGIA da.

ANATOMIA ERRADIOLOGIKOAK X izpien bidez aztertzen du gorputzaren egitura.

1.2 POSIZIO ANATOMIKOA

Gorputzeko zatien kokapena eta haien arteko erlazioak deskribatzeko, unibertsalki onarturiko posizio anatomiko estandarrean begiratzen zaio giza gorputzari. Posizio horretan, gorputza zutik dago beheko gorputz-adarren gainean, oinak elkarren ondoan eta behatz-puntak aurrealdera zuzenduta; burua eta begiak aurrera begira daude; eta goiko gorputz-adarrak zuzen eta zintzilik daude gorputz-enborraren alde banatan, esku-ahurrak aurrera begira dituztela.

1.3 PLANO ANATOMIKOAK

Gorputza zeharkatzen duten irudizko **lau planotan** oinarrituz egiten dira deskripzio anatomikoak. Erdiko planoak, plano sagitala, plano frontala edo koronala eta plano horizontala dira plano horiek.

Erdiko planoak irudizko plano bertikala da, eta gorputza bi zatitan banatzen du: eskuineko zatia eta ezkerreko zatia.

Plano sagitalak gorputza zeharkatzen duten irudizko plano bertikalak dira; paraleloak dira erdiko planoarekiko.

Plano frontalak edo koronalak gorputza zeharkatzen duten irudizko plano bertikalak dira; perpendikularrak dira erdiko planoarekiko. Gorputza bi zatitan banatzen dute, aurreko zatia eta atzeko zatia.

Plano horizontalak gorputza zeharkatzen duten irudizko planoak dira; perpendikularrak dira bai erdiko planoarekiko, bai plano frontalarekiko. Gorputzean bi zati banatzen dituzte, goiko zatia eta beheko zatia.

1.4 EBAKIDURA ANATOMIKOAK

Barneko egiturak ikusteko eta deskribatzeko, giza gorputzaren edo haren zatien ebakidurak prestatu behar dira.

Luzetarako ebakidurak gorputzaren edo haren zatien luzetarako ardatzari jarraituz eginikoak dira; nahiz erdiko planoari, nahiz plano sagitalari, nahiz plano frontalari jarraituz egin daitezke.

Zeharkako ebakidurak gorputzaren edo haren zatien luzetarako ardatza perpendikularki ebakiz eginikoak dira.

Ebakidura zeharrik inolako plano anatomikori jarraitu gabe eginikoak dira.

1.5 ERLAZIO-TERMINOAK

Gorputza posizio anatomikoan delarik, haren zatien arteko erlazioa deskribatzeko zenbait adjektibo erabiltzen dira:

Goialdea edo burualdea: burura hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, sorbalda goialdean dago aldakarekiko, aldaka goialdean dago belaunarekiko.

Behealdea edo oinaldea: oinetara hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, aldaka behealdean dago sorbaldarekiko, belauna behealdean dago aldakarekiko.

Aurrealdea: gorputzaren aurrealdera hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, saihets-kartilagoak eta bularrezurra aurrealdean daude bihotzarekiko, bihotza aurrealdean dago bizkarrezurrarekiko.

Atzealdea: gorputzaren atzealdera hurbiltzen dela esan nahi du; adibidez, bizkarrezurra atzealdean dago bihotzarekiko, bihotza atzealdean dago bularrezurrarekiko.

Erdialdea: gorputzaren erdiko planora hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, bularrezurra erdialdean dago.

Alboaldea: gorputzaren erdiko planotik urruntzen dela esan nahi du; adibidez, saihets-hezurak alboaldean daude bularrezurrarekiko, besoak alboaldean daude gorputz-enborrarekiko, hatz lodiak alboaldean daude hatz txikiekiko.

Hurbila: enborrera edo sorlekura (odol-hodi, nerbio edo organoen kasuan) hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, beheko gorputz-adarrean, izterra zati hurbila da.

Urruna: enborretik edo sorlekutik urruntzen dela adierazi nahi du; adibidez, beheko gorputz-adarrean, oina zati urruna da.

Azalekoa: larruazalera hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, besoko muskuluak azalekoak dira besoko hezurarekiko.

Sakonekoa: larruzaletik urruntzen dela adierazi nahi du; adibidez, besoko hezurra sakonekoa da besoko muskuluekiko.

Barnealdea: barrunbe edo organo baten barnealdera hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, urdailaren horman, geruza mukosoa barnealdean dago.

Kanpoaldea: barrunbe edo organo baten kanpoaldera hurbiltzen dela adierazi nahi du; adibidez, urdailaren horman, geruza peritoneala kanpoaldean dago.

1.6 GORPUTZEKO BARRUNBEAK

Lau barrunbe nagusi daude giza gorputzean: barrunbe torazikoa edo toraxaren barrunbea, abdomenaren eta pelbisaren barrunbea, garezurreko barrunbea eta bizkarrezurreko barrunbea.

Barrunbe torazikoa eskuineko eta ezkerreko pleura-barrunbeek eta mediastinoak osatzen dute. **Eskuineko pleura-barrunbean**, eskuineko birika dago. **Ezkerreko pleura-barrunbean**, ezkerreko birika dago. **Mediastinoan**, bihotza (barrunbe perikardikoaren barnean), trakea, hestegorria, eskuineko bronkio nagusia, ezkerreko bronkio nagusia, timoa, aorta torazikoa arteria, goiko kaba zaina daude, besteak beste.

Abdomenaren eta pelbisaren barrunbean, bi zati bereizten dira: goiko zatia edo abdomenaren barrunbea edo sabela, eta beheko zatia edo pelbisaren barrunbea edo sabelpea. Abdomenaren barrunbean daude gibela, behazun-xixkua, urdaila, pankrea, heste meharra, heste lodiaren zati batzuk, barea, giltzurrunak eta ureterrak. Pelbisaren barrunbean daude maskuria, umetokia, umetokiko tronpak, obulutegiak, prostata guruina, semen-xixkuak eta heste lodiaren zati batzuk (kolon sigmoidea eta ondestea).

Garezurreko barrunbean, burmuina edo entzefaloa dago.

Bizkarrezurreko barrunbean, orno-muina dago.

1.7 GORPUTZEKO GUNEAK

Bi zati nagusitan banatu daiteke giza gorputza: a) **gorputz-ardatza**, eta b) **gorputz-adarrak eta horien eta gorputz-ardatzaren arteko elkarguneak**.

Gorputz-ardatza **buruak, lepoak** eta **enborrak** osatzen dute. Enborrean, hiru gune bereizi behar dira: **toraxa, abdomena** eta **sabelpea**.

Goiko gorputz-adarretan, hiru zati bereizten dira: **besoa, besaurea** eta **eskua**.

Beheko gorputz-adarretan ere, hiru zati bereizten dira: **izterra, hanka** edo **zangoa** eta **oina**.

1.8 ABDOMENENKO ETA SABELPEKO GUNE ESPEZIFIKOAK

Abdomeneko eta sabelpeko organoen kokapena adierazteko, anatomikoek irudizko bederlatzi gunetan banatzen dute barrunbe hori. Hauek dira **bederlatzi gune** horiek, eskuinetik ezkerrera eta goitik behera: eskuin-hipokondrioa, epigastrioa, ezker-hipokondrioa, eskuin-gerrialdea edo eskuineko gune lunbarra, zilborraldea, ezker-gerrialdea edo ezkerreko gune lunbarra, eskuin-iztaia edo eskuineko gune iliakoa, hipogastrioa eta ezker-iztaia edo ezkerreko gune iliakoa.

Minaren edo barneko patologien kokapena deskribatzeko, osasun-langileek **lau koadrantetan** banatzen dute abdomenaren eta sabelpearen barrunbea: eskuineko goiko koadrantea, ezkerreko goiko koadrantea, eskuineko beheko koadrantea eta ezkerreko beheko koadrantea.

1.9 GORPUTZAREN OSAGIAK

Hiru osagai motaz dago eratua giza gorputza: ZELULAZ KANPOKO LIKI-DOEZ, ZELULAZ KANPOKO edo ZELULARTEKO SUBSTANTZIEZ eta ZELULEZ.

1. **Zelulaz kanpoko likidoak:** odola (odol-hodien eta bihotzaren barnekoa), zelularteko likidoa edo zirrikitu arteko likidoa (zelulen artekoa eta haien ingurukoa) eta linfa (hodi linfatikoen barnekoa) dira nagusiak. Zelulaz kanpoko beste zenbait likido ere badaude, hala nola likido zefalorrakideoa, likido sinobiala, perilinja eta endolinja.
2. **Zelulaz kanpoko edo zelularteko substantziak:** zelulen artean, haiek sostengatzeko eta elikatzeke dauden materialak dira. Bi motatakoak izan daitezke: FORMADUNAK edo ZUNTZAK (kolageno-zuntzak, erretikulina-zuntzak eta elastina-zuntzak) proteinak dira; FORMAGABEAK edo AMORFOAK edo OINARRIZKO SUBSTANTZIAK glikosaminoglikanoak eta proteoglikanoak dira (glikosaminoglikanoak polisakaridoak dira; horiek proteinekin elkartzen direnean, proteoglikanoak eratzen dira).
3. **Zelulak:** gorputzaren egitura unitateak dira.

Zelulak elkartu egiten dira, eta EHUNAK eratzen dituzte. Ehunak elkartu egiten dira, eta ORGANOAK eratzen dituzte. Organoak elkartu egiten dira, eta SISTEMAK eratzen dituzte.

Adibideak:

Nerbio-sistema	(sistema)	Muskulu-sistema
Garuna	(organoa)	Muskulu eskeletikoa
Nerbio-ehuna	(ehuna)	Muskulu-ehuna
Neurona	(zelula)	Muskulu-zelula

Gizakiotan, bederatzi sistema nagusi bereizten ditugu: hezur-sistema, muskulu-sistema, nerbio-sistema, sistema endokrinao, zirkulazio-sistema, arnas sistema, digestio-sistema, gernu-sistema, eta ugaltze-sistema.

Zitologia

2.1 ZELULA EUKARIOTOAREN EGITURA

2.1.1 Mintz plasmatikoa

2.1.2 Zitoplasma

2.1.3 Nukleoa

2.2 ZIKLO ZELULARRA

2.2.1 Interfasea

2.2.2 Mitosia

2.2.3 Meiosia

2.1 ZELULA EUKARIOTOAREN EGITURA

Bizidunen egitura unitateak zelulak dira. Zelula osatzen duen gaiari PROTO-PLASMA deritzen. Disoluzio urtsu eta heterogeneoa da protoplasma, eta osagai kimiko hauek ditu:

- **Substantzia organikoak:** proteinak, azido nukleikoak, gluzidoak eta lipidoak.
- **Substantzia ez-organikoak:** ura, ioiak (potasioa, magnesioa, fosfatoa, bikarbonatoa) eta gatz mineralak.

Giza gorputza ZELULA EUKARIOTOZ osaturik dago. Mikroskopioz aztertuz gero, kanpotik barnera, zati hauek bereizen dira zelula horietan:

- **Mintz plasmatikoa,** edo zelula-mintza edo plasmalema.
- **Zitoplasma.**
- **Nukleoa.**

2.1.1 MINTZ PLASMATIKOA

Zelularen zitoplasma inguratzen duen egitura da. Mintz horren bidez, zelula bere ingurunearekin erlazionatzen da. Zelularen funtzioaren arabera mintz plasmatikokoaren konposizioa aldatu egiten bada ere, osagai hauek ditu beti: lipidoak, proteinak eta, proportzio txikiagoan, gluzidoak.

Fosfolipidoak, esfingomielina eta kolesterola dira mintz plasmatikokoaren konposizioan aurkitzen ditugun **lipidoak**. Lipido horiek ANFIPATIKOAK dira, hau da, haien molekulek talde bat HIDROFILOA (uretan edo disolbatzaile polarretan disolbagarria) eta bestea HIDROFOBOA (uretan disolbaezina) dute. Mintzaren bi alderdiak disoluzio urtsuekin kontaktuan daudenez, lipidoek geruza bikoitz bat eratzen dute. Geruza bikoitz horretako erradikal hidrofiloak urarekin kontaktuan daude; talde hidrofoboak, aldiz, elkarrekin.

Proteinek ere talde hidrofiloak eta hidrofoboak dituzte. Mintzaren konposizio proteikoa oso aldakorra da zelularen funtzioaren arabera.